

УДК 781.61:81.37

Васильєва Лариса Леонідівна
кандидат мистецтвознавства, доцент
доцент кафедри музичного мистецтва
Миколаївського національного університету
імені В.О.Сухомлинського
ORCID: 0000-0002-9027-8350
ms.vasylyeva@gmail.com

СЕМАНТИКА МУЗИЧНОЇ КОМПОЗИЦІЇ В HARD-AND-HEAVY

Мета статті – висвітлення семантичних особливостей музичної композиції hard-and-heavy. **Методологія** дослідження спирається на комплексний підхід із застосуванням системно-структурного, функціонального та компаративного методів, що дозволяє дослідити особливості семантики музичної композиції в hard-and-heavy на інтонаційно-тематичному, жанровому, композиційному рівнях. **Наукова новизна** полягає у описанні моделей структурної та семантичної організації композицій hard-and-heavy на основі дослідження процесів формоутворення, тематичної та структурної організації. **Висновки.** Hard-and-heavy використовує різноманітні типи форм – від простих до складних, дзеркально-симетричних, відкритих, альтернативних, які будуються на основі одного з трьох типів тематичної організації: монорифовому, полірифовому, спіральному. Структурні моделі музичних форм hard-and-heavy складаються з урахуванням взаємодії жанрових ознак вокальної та інструментальної музики. Кожній структурній моделі відповідає узагальнена семантична модель з конкретною сферою значень. Орієнтирами для семантичної інтерпретації є усталені уявлення про типові форми. Семантична модель типової композиції hard-and-heavy має декілька приватних моделей, які виконують роль смислового сценарію, визначають функціональний і динамічний профіль твору і в сукупності утворюють семантичне поле даної форми.

Ключові слова: hard-and-heavy, музична композиція, структурна модель, семантична модель.

Васильєва Лариса Леонідівна, кандидат мистецтвознавства, доцент, доцент кафедри музичного мистецтва Миколаївського національного університету імені В.А.Сухомлинського

Семантика музыкальной композиции в hard-and-heavy

Цель статьи – описание семантических особенностей музыкальной композиции hard-and-heavy. **Методология** исследования опирается на комплексный подход с применением системно-структурного, функционального и компаративного методов, что позволяет исследовать особенности семантики музыкальной композиции в hard-and-heavy на интонационно-тематическом, жанровом, композиционном уровнях. **Научная новизна** заключается в описании моделей структурной и семантической организации композиций hard-and-heavy на основе исследования процессов формообразования, тематической и структурной организации. **Выводы.** Hard-and-heavy использует разнообразные типы форм – от простых до сложных, зеркально-симметричных, открытых, альтернативных, которые строятся на основе одного из трех типов тематической организации: монорифового, полирифового, спирального. Структурные модели музыкальных форм hard-and-heavy возникают на основе взаимодействия жанровых признаков вокальной и инструментальной музыки. Каждой структурной модели соответствует обобщенная семантическая модель с конкретной областью значений. Ориентирами для семантической интерпретации являются сложившиеся представления о типичных формах. Семантическая модель типовой композиции hard-and-heavy имеет несколько частных моделей, которые выполняют роль смыслового сценария, определяют функциональный и динамический профиль произведения и в совокупности образуют семантическое поле данной формы.

Ключевые слова: hard-and-heavy, музыкальная композиция, структурная модель, семантическая модель.

Vasylieva Larysa, Ph.D. in Arts, associate professor, associate professor of the musical art department of the Mykolaiv V. O. Sukhomlynskyi National University

Semantic of musical composition in hard-and-heavy

Purpose of the Article - description of the semantic features of the hard-and-heavy musical composition. **The methodology** relies on an integrated approach with the use of system-structural, functional and comparative methods, which allows exploring the characteristics of musical composition's semantics in hard-and-heavy at the intonational-thematic, genre, compositional levels. **The scientific novelty** consists in describing the models of the structural and semantic organization of hard-and-heavy compositions on the basis of a study of the processes of shaping, thematic and structural organization. **Conclusions.** Hard-and-heavy uses various types of forms - from simple to complex, mirror-symmetric, open, alternative, which are based on one of the three types of thematic organization: monoriff, polyriff, spiral. Structural models of hard-and-heavy musical forms emerge based on the interaction of genre features of vocal and instrumental music. Each structural model corresponds to a generalized semantic model with a specific range of values. The guiding lines for semantic interpretation are representations of typical forms. The semantic model of a typical hard-and-heavy composition has several particular models that play the role of a meaningful scenario, define the functional and dynamic profile of the piece, and create the semantic field of this form.

Key words: hard-and-heavy, musical composition, structural model, semantic model.

Актуальність теми дослідження. Активні процеси перетворення музичної мови у другій половині ХХ століття, взаємовпливи академічної і масової музики, призвели до зміни акцентів у системі музичної комунікації, в галузі створення, виконання та сприйняття музики. Постало питання про особливості прояву в музиці різних пластів універсальних законів музичного мислення. Для його вирішення щодо композиторської творчості європейської академічної традиції було використано семіотичний підхід, випробуваний в музикознавстві стосовно різних елементів музичної мови — від інтонацій до стильових та жанрових знаків.

Одним з таких знаків є музична композиція, різні види якої також мають семантичні значення, що усталилися за тривалий період її формування і функціонування. Уявлення про семантику композиції важливе для розуміння шляхів розвитку музичного мистецтва на переломних етапах, коли оновлюються і руйнуються структурні стереотипи, а найбільш життєздатними, такими, що забезпечу-

ють наступність у формоутворенні, виявляються семантичні зв'язки — логічні, функціональні, драматургічні. На одному з таких етапів, у другій половині ХХ століття, виник *hard-and-heavy* — субжанр рок-музики — об'єкт нашого дослідження.

Незважаючи на півстолітній вік, рок і в наш час викликає протирічні судження: від заперечення музичності його окремих проявів (панк, *black-death-metal*), до визнання можливості синтезу певних напрямів рока (арт, прогресив) з жанрами композиторської творчості і вивчення результатів такого синтезу засобами академічного музикознавства (В.Сиров, В.Ткаченко, А.Цукер [4; 5; 7; 8]).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченню музичної семіотики присвячені роботи М. Арановського, В. Медушевського, Р. Орлова, Ю. Кона, С. Раппопорта, історичним типам музичної семантики - праці І. Горюшової та Л. Купріянової. Проблеми семантики та семіотики вивчали українські музикознавці І. Земцовський, О. Козаренко, І. Пясковський, І. П'ятницька-Позднякова, О. Сокол, Д. Терент'єв, С. Шип.

Міркування про природу музичного твору викладені у Е. Назайкинського, В. Малишева, В. Фоміна. Процесуально-динамічні уявлення про музичну форму систематизовані Е. Куртом, Б. Асаф'євим, архітектонічні — Ю. Холоповим, В. Цуккерманом, О. Соколовим. Функціональний підхід до аналізу структурних явищ запропонований та випробуваний Б. Асаф'євим, В. Бобровським, А. Мілкою. Загальні формотворчі можливості звуковисотності, метроритмічної організації, фактури, жанру і роль музичних інструментів у формоутворенні описані Л.Мазелем, А.Цуккерманом, И.Способіним, С.Шипом та ін.

Музикознавством накопичений значний доробок щодо семантики різних елементів музичного мовлення, у тому числі в рок-музиці. Відомості про семантику композиції, на відміну від її синтактики (будови) в академічному музикознавстві розрізнені, а семантика композиції в рок-музиці, зокрема у *hard-and-heavy*, не поставала предметом вивчення.

Мета дослідження – висвітлення семантичних особливостей музичної композиції *hard-and-heavy* — конкретизується вирішенням наступних завдань: окреслити ракурси дослідження семантики в рок-музиці, висвітлити особливості композиційного втілення екстрамузичної та інтрамузичної семантики важкого року, дослідити процеси формоутворення (на рівні тематичної та структурної організації), описати структурну та семантичну моделі композиції *hard-and-heavy*.

Виклад основного матеріалу. *Hard-and-heavy* найбільш повно втілює музично-естетичні особливості ортодоксального напрямку рок-музики. Масова музика, складовою частиною якої є рок, а, отже, і *hard-and-heavy*, має значно вищий рівень типізації семантики мовних засобів, ніж академічна, тому розгляд семантики в рок-музиці може відбуватися у кількох ракурсах:

- формування семантики в процесі композиторсько-виконавської творчості (адже твори рок-музики виконуються їх авторами і змінюються в процесі кожного наступного виконання);
- залежність семантики від критеріїв вибору формоутворюючих засобів музичної виразності, їх актуального значення під час студійного запису композицій, можливих змін під час концертних виступів;
- залежність семантики від психології слухача, його актуальних ціннісних орієнтирів та їх змін,
- мінливість сенсу рок-твору внаслідок історичної зміни типів слухацького сприйняття, рухливості позатекстових зв'язків рок-музики.

Вивчення семантики композиції в рок-музиці передбачає також розмежування її типів та визначення факторів, які обумовлюють процес змін.

Стосовно рок-музики, можна виділити три рівня музичної семантики: Перший рівень обумовлений інтонаційною сферою музичного тексту і формується як результат її взаємодії з позамузичними факторами (концепцією альбому, вербальним текстом твору, зовнішнім виглядом музикантів, їх поведінкою на сцені, реакцією публіки тощо).

Другий рівень музичної семантики виникає внаслідок взаємодії індивідуально-особистісних значень, актуальних для авторів-виконавців (кожного окремо і групи разом) і неособистісних (об'єктивних, усталених, загальноновизнаних, закріплених у колективній свідомості). Враховуючи колективний характер авторства в композиціях рок-музики, можна припустити переважання другої, неособистісної форми. Третій рівень має враховувати вплив на музичну семантику рок-композицій загальних орієнтирів культури (і не лише масової), особливості особистісної свідомості рок-музикантів в їх співвідношенні з орієнтирами епохи.

Формування семантики музичного твору відбувається на інтонаційно-тематичному, жанровому, композиційному рівнях [2, 13]. Загальна семантика музичного твору може розглядатися як сума елементів, що її складають (музичних тем, тональних планів, тематичних зв'язків тощо) і утворюють на їх основі нове ціле. У формальній семантиці цей принцип отримав назву принципу композиційності (значення виразу є функцією значень його частин і способу їх синтаксичної комбінації). Отже, взаємозв'язки та відношення між елементами додають нового сенсу цілому.

Рок-композиція існує в рамках музичної комунікації як динамічна система передачі, одержання і збереження інформації, що визначає її численні контекстуальні зв'язки і варіативність художніх втілень в процесі кожного наступного виконання. Але музичний твір є цілісним, має стійку внутрішню структуру, свій інваріант — незмінні параметри, які відображені в нотному тексті (студійному записі) і

зберігають індивідуальні сутнісні якості цього твору. Композиція є найважливішою складовою цього інваріанта. В ієрархічній будові твору вона представляє вищий масштабний рівень, який керує розділами форми, тематичною організацією, тонально-гармонійним розвитком і детермінує два інших рівні — фонічний та інтонаційно-синтаксичний.

Л.А.Куприянова виділяє екстрамузичні та інтрамузичні джерела композиційної семантики [3]. Стосовно рок-музики екстрамузичні джерела постають як:

- вербальні: словесний текст, загальний програмний замисел (у концептуальних альбомах), риторичні правила (функціональний підхід до організації цілого), театралізація, взаємодія вокальних і інструментальних принципів музичної композиції, введення елементів сюжетності і драматургії. Завдяки текстовим прообразам структурність викликає конкретні понятійні асоціації;

- логічні: функціональні зв'язки елементів, логіка використання музичних засобів, процесуальна і структурна сторони музичної форми. Але специфіка рок-музики полягає в тому, що абстрактні логічні відносини, які реалізуються за допомогою смислових інтонаційних комплексів, набувають «тілесності» і стають емоційно наповненими;

- просторові: рок-музика використовує різні типи симетрії, на основі яких виникають такі композиційні структури як проста і складна тричастинна форма, блюзовий період із розсіяним і зібраним третім реченням, різноманітні тематичні арки, вводяться вступні і заключні розділи форми.

Музичне мислення кожної епохи визначає її музичну модель, зумовлюючи основні орієнтири і напрямки пошуків музикантів, принципи відбору засобів і екстрамузичних опор, пріоритет тих чи інших способів структурної організації. Композиція в рок-музиці несе на собі відбиток стильових тенденцій і виступає в якості культурно-історичного інваріанта. В ній знаходять відображення конкретні (фабульність, персональність, драматургія) та узагальнені (числові закономірності, закони логіки, симетрія) асоціації, що дозволяють виявити зміст музичних творів. Ці асоціації не випадкові. Вони проєктуються композицією і є знаками-символами, що закріпилися в музичній практиці. Все це наділяє композицію в рок-музиці інформативністю, визначає її семантичне поле, включає його в семіотичний простір музичної культури.

Інтрамузична семантика рок-композицій реалізується як закономірне співвідношення і логічне сполучення частин, що об'єднуються композицією твору. Екстрамузична семантика зберігається у вигляді провідників сенсу.

Джерелом інтрамузичної семантики в рок-музиці є інтонаційна специфіка музичної мови та використання різних комунікативних прийомів, що забезпечують виділення, запам'ятовування, порівняння і розрізнення музичних елементів, а також чіткої організації всіх основних параметрів музичного звуку. Їх сукупність утворює цілісну систему, яка лежить в основі музичного мислення в рок-музиці і виконує дві функції: семантичну та формоутворюючу.

Формоутворююча функція в рок-музиці постає як осмислення принципів структурного оформлення, перехід їх з мовної сфери у мовленнєву, граматичну, стандартизація і типізація музичних конструкцій. Композиція, виступаючи в якості структури твору як системи, набуває таких властивостей, як диференціація частин, їх функціональна організація, закономірні співвідношення, цілісність. Так визначаються семантичні ресурси рок-композиції: здатність повідомляти про переважання статички / динаміки, симетрії / асиметрії, замкнутості / розімкненості, тотожності / контрасту, мініатюрності / монументальності.

Можна виділити дві моделі побудови музичної форми в композиціях *hard-and-heavy*: структурну (синтаксичну) та семантичну.

Структурна модель складається на рівні спеціальних композиційних функцій, під дією яких в *hard-and-heavy* виникають періодичність, дво-тричастинність, варіаційність.

Проаналізуємо процеси формування структурних моделей композиції в *hard-and-heavy*. Формоутворення тут постає як багаторівневий процес, що ускладнюється від одного структурного рівня до наступного. Найнижчим рівнем є остинатність рифу, що стає основою для формування остинатних варіацій (другий рівень). Поетичний текст створює передумови для виникнення куплетної форми (третього рівня). Її ознаки найяскравіше виявляються під час безпосереднього слухання. Внаслідок висхідної модуляції форми [1] від куплетної до складніших видів (складної дво-або-тричастинної, рондальної, дзеркально-симетричної, альтернативної [6, 457] тощо) виникає четвертий рівень.

Характерною ознакою процесу формоутворення в *hard-and-heavy* можна назвати тенденцію до поступового ускладнення структури частин складної форми. Так, у перших частинах п'єс знаходимо яскраво виражені ознаки куплетної форми, другі часто написані у простій дво- або тричастинній, треті можуть мати чітку або вільну будову, являючи собою, наприклад, гітарну імпровізацію, яка поступово віддаляється, створюючи передумови виникнення форми відкритого типу.

В *hard-and-heavy* набули поширення два типи періоду – класичний і блюзовий. Перший використовується без суттєвих змін, другий може зазнавати суттєвих трансформацій, як от: модуляція від простого блюзового періоду до складного, з наступним поверненням до початкового варіанту («Through The Never» групи «Metallica»); редукція блюзового періоду від строфи до строфи (перша строфа - традиційна блюзова структура з різною кількістю тактів у реченнях, друга строф — стандартний блюзовий період, третя строфа – період з двох контрастних речень («The Struggle Whin» групи

«Metallica»); розосередження третього речення (його контрастний музичний матеріал з'являється в заключних тактах першого та другого речень фрагментарно, і лише згодом оформляється (або не оформляється) у самостійне третє речення («Master of Puppets» групи «Metallica»).

Ознаки куплетної форми можуть поєднуватися з дією принципу варіантного повторення: зміною інтонаційної будови вокальної партії, манери інтонування, артикуляції, введенням інструментальних контрапунктів до вокальної лінії тощо. У композиціях, написаних повністю в куплетній формі, поєднуються принцип варіантного повтору та принцип драматургічного крещендо. Це призводить іноді до значних модифікацій вокальної партії, навіть до заміни її інструментальною.

Складні двочастинні форми у важкій рок-музиці можуть мати виражені ознаки репризності (по-ява одного з розділів куплетної форми за участю вокальної партії у другій частині) або наскрізну будову («Welcome Home», «My Friend Of Misery» групи «Metallica»).

Перші частини складних тричастинних форм у hard-and-heavy мають переважно куплетну будову; середні розділи — просту або складну дво-тричастинну структуру з вокальною партією на новому тематичному матеріалі у середньому розділі і оточенням її інструментальними побудовами; скорочені та динамізовані репризи із заміною вокальної партії заспіву інструментальним соло та введенням діалогів голосу і соло-гітари. В межах власне вокальної партії динамізація відбувається шляхом зміни манери інтонування, суттєвого трансформування мелодичної лінії, тембрових перегуків, позамовних ефектів. Останні частини складних форм найчастіше бувають двох типів: із застосуванням принципів наскрізного розвитку та традиційні завершення з кадансуючим типом викладення.

У тематичній організації п'єс hard-and-heavy спостерігаються три основні тенденції. Перша: вступні розділи експонують інтонаційне ядро, з якого формується рифова основа усіх наступних розділів. Так виникають композиції, інструментальні партії яких мають моноінтонаційну природу і засновані на варіантних перетвореннях теми вступу. Цей тип тематичної організації можна назвати монорифовим.

Друга тенденція – полірифові композиції з розгорнутими вступними розділами, побудованими на контрастному до основного рифу матеріалі. У процесі розгортання твору також виникають нові, контрастні до головного, рифи, які стають основою подальшого розвитку.

Третій тип тематичної організації можна визначити як спіральний. Такі п'єси написані переважно у складній двочастинній формі. В першій частині розвиток відбувається вокально-інструментальними засобами, в другій — інструментальними, повторюючи послідовність рифів першої частини. Таким чином, розвиток композиції у другій частині виходить на новий, вищий драматургічний рівень, на якому діють лише музичні виразні засоби.

Викладене вище дозволяє припустити, що структурні моделі музичних форм у важкій рок-музиці будуються з урахуванням взаємодії жанрових ознак вокальної (наявність вербального тексту та його куплетна структура) та інструментальної (остинатні варіації, складні форми, наскрізний розвиток) музики.

Функціональні зв'язки композиційних одиниць структурних моделей стають в hard-and-heavy складовими семантичних моделей. Кожний елемент структурної моделі, спираючись на певний принцип, має свій механізм управління змістовним процесом і особливий семантичний потенціал. Так, одностайність постає як втілення єдності або наскрізного розвитку; прості дво-тричастинні форми — замкнутість, відсутність протирічч; циклічність підкреслює контраст; варіаційність постає як мінливість, на постійній основі, її різновид - остинатні варіації характеризується як нагнітання напруження, драматизму, ствердження однієї думки, рондальність — ствердження одного образу як головного через зіставлення з іншими.

Структурній моделі в рок-музиці відповідає узагальнена семантична модель з конкретною сферою значень. Орієнтирами для семантичної інтерпретації є уявлення про типові форми, що спонукують в процесі сприйняття музики до порівняння реального звучання з відомими моделями-зразками в академічній музиці.

Композиційна семантика в hard-and-heavy не тотожня образним співвідношенням конкретного твору. Вона базується на бінарних опозиціях, на кшталт статичності — динамізму, регулярності — нерегулярності, напруження — розрядки, протиставлення — взаємодії, контрасту — тотожності, врівноваженості — невірноваженості, розчленованості — безперервності, замкнутості — відкритості тощо, втілюваних за допомогою композиційних засобів: каденцій, предиктів, прийомів, характерних для вступних, сполучних, розвиваючих, заключних розділів. Узагальнена семантична модель типової композиції у hard-and-heavy, як правило, має декілька приватних моделей, які є її функціонально-тематичними різновидами, виконують роль смислового сценарію, визначають функціональний і динамічний профіль твору, реалізують різні виразні можливості узагальненої моделі і в сукупності утворюють семантичне поле даної форми. В їх основі лежать функціональні співвідношення частин, їх тематичне наповнення, наявність або відсутність тематичної взаємодії, характер розвитку, переважання безперервності або членування.

В hard-and-heavy переважають складні багатотемні композиції. Їхня типова семантична модель може бути представлена у вигляді тривірневої (логічний, фабульний, концептуальний) партитури, в яких з'єднані попарно шість семантичних шарів: тонально-гармонічний і структурно-

функціональний, тематичний і драматургічний, динамічний (як процес змін) і діалектичний. Нижній шар у кожній парі — власне-музичний носій семантики, матеріальна субстанція, що породжує і реалізує вищий за рангом і ступенем складності екстрамузичний шар. Так, функціонально-логічний рівень втілюється через тонально-гармонійну логіку; драматургічний — через музичний тематизм; діалектичний — через музичний розвиток.

Кожен з шарів і семантичних рівнів в *hard-and-heavy* має свій подієвий ряд. Подія в музичній композиції може бути визначена як істотний елемент або етап, що виконує в рамках певного семантичного шару специфічну функцію. Подієвий ряд є зміною функцій, системою опозицій, яка виступає джерелом руху і розвитку. Координація різних музичних подій може відбуватися за горизонталлю і вертикаллю. В результаті модель в цілому і кожен її шар набувають глибинної перспективи, збільшуючи інформаційну насиченість форми. Синхронне або асинхронне співвідношення подій різних шарів утворює семантичний профіль форми в *hard-and-heavy*.

Висновки. *Hard-and-heavy* використовує різноманітні типи форм – від простих до складних, дзеркально-симетричних, відкритих, альтернативних, які будуються на основі монорифового, полірифового, спірального типу тематичної організації. Структурні моделі музичних форм *hard-and-heavy* складаються з урахуванням взаємодії жанрових ознак вокальної та інструментальної музики. Кожній структурній моделі відповідає узагальнена семантична модель, побудована на основі усталених уявлень про типові форми. Загальна семантична модель композиції *hard-and-heavy* може мати декілька приватних варіантів, які в сукупності утворюють семантичне поле даної форми.

Семантична модель складних багатотемних композицій *hard-and-heavy* має трирівневу (логічний, фабульний, концептуальний) структуру із власними подієвими рядами на кожному рівні, скоординованими за горизонталлю і вертикаллю. Співвідношення подій різних шарів утворює семантичний профіль форми, завдяки чому рок-композиція набуває здатності в концентрованій формі втілювати складний зміст.

Література

1. Бобровский В.П. Функциональные основы музыкальной формы: исследование. Москва : Музыка, 1978. 322 с.
2. Денисов А.В. Семантика музыки в историческом процессе. Современные аудиовизуальные технологии в художественном творчестве и высшем образовании : материалы VI Всероссийской науч.-практ. конф., 29 марта 2014 г. Санкт-Петербург : СПбГУП, 2014. С. 11-13.
3. Куприянова Л.А. Семантика музыкальной композиции: автореф. дис. на соискание науч. степени канд. искусств.: 17.00.02. Магнитогорск, 2000. 20 с.
4. Сыров В. Рок и классическая музыка: к проблеме контакта. Музыкальная Академия. 1998. № 2. С.141-147.
5. Ткаченко В.В. Проблемы рок-оперы (на примере музыкальных сочинений А. Рыбникова): автореф. дис. на соискание науч. степени канд. искусств.: 17.00.02. Москва, 1993. 22 с.
6. Холопова В. Формы музыкальных произведений: учебное пособие. Санкт-Петербург : Лань, 1999. 496 с.
7. Цукер А. Проблемы взаимодействия академических и массовых жанров в современной советской музыке: автореф. дис. на соискание науч. степени д-ра искусств.: 17.00.02. Москва, 1991. 48 с.
8. Цукер А. Рок в контексте современной музыки. Музыка России. 1991. Вып.9. С. 281-312.

References

1. Bobrovsky, V.P. (1978). The functional basis of the musical form: Study. M.: Music [in Russian].
2. Denisov, A.V. (2014). The semantics of music in the historical process. Modern audiovisual technologies in art and higher education: materials of the VI All-Russian Scientific and Practical University. Conf. (pp. 11-13). Sankt-Peterburg : SpbGUP [in Russian].
3. Kupriyanova, L.A. (2000). The semantics of musical composition. Extended abstract of candidate's thesis. Magnitogorsk: MagnitogorskSC [in Russian].
4. Syrov, V. (1998). Rock and classical music. To the problem of contact. Academy of Music, 2, 141-147 [in Russian].
5. Tkachenko, V.V. (1993). Problems of rock opera (on the example of A. Rybnikov's musical works). Extended abstract of candidate's thesis. Moscow: MoscSC [in Russian].
6. Kholopova, V.N. (1999). Forms of musical works. Spb.: Publishing house "Lan" [in Russian].
7. Zuker, A. (1991). The Problems of interaction of academic and mass genres in modern soviet music. Doctor's thesis. Moscow: MoscSC [in Russian].
8. Zucker, A. (1991). Rock in the context of modern music. E.Grosheva (Eds.), Music of Russia. (Vols. 9), (pp. 281-312). M.: Soviet composer [in Russian].

Стаття надійшла до редакції 06.05.2019 р.